

*Шахрай В. М.,
доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка лабораторії
інституційного виховання Інституту проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України, м. Київ*

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО І НЕОБХІДНІСТЬ ПІДГОТОВКИ ДО НЬОГО ШКОЛЯРІВ

Уся педагогічна творчість В. Сухомлинського пронизана думками про виховну сутність сім'ї та її роль у становленні морально-духовної особистості, методи виховання в сім'ї, взаємини батьків і дітей, ставлення до старших у родині, спрямування школярів до осмислення сутності сімейного щастя, необхідність тісного зв'язку школи і сім'ї у формуванні юної людини.

Суттєву увагу педагог-гуманіст приділяє розкриттю значення відповідального батьківства у вихованні підростаючого покоління та підготовки до нього учнів вже в шкільні роки, що і в умовах сьогодення є важливою педагогічною проблемою [4].

Василь Сухомлинський робить акцент на таких сторонах відповідального батьківства.

1. Відповідальне батьківство, насамперед, базується на взаємній любові батька і матері, яка є опорою для дитини у вирі життєвих випробувань. Мудрий педагог пише: «Справжня любов між матір'ю і батьком – це найважливіша духовна сила, яка виховує дитину. Благородство, моральна краса і чистота любові батька до матері й матері до батька, їх взаємоповага, довір'я, відкритість їх сердець, глибокий взаємний інтерес один до одного, вірність у всьому – у щасті і в горі – все це створює те здорове моральне середовище, в якому формуються прагнення до добра, впевненість у його торжестві, світле, оптимістичне бачення життя» [2, с. 187]. Важливими мають бути щирість у взаєминах подружжя, недопустимість зради, підлості, «лицемірного співжиття матері і батька», яке є отрутою, «що тече в душу дитини» [2, с. 188].

2. Відповідальні батьки мають турбуватися про батьківський авторитет, насамперед прикладом власних гідних вчинків, що є джерелом дитячої гордості і радості. Видатний педагог був переконаний, що «розвиток особистості залежить насамперед від того, якими людьми постають перед дитиною мати й батько» [2, с. 86]. Неодмінними елементами відповідального батьківства є сердечна турбота про дітей, зацікавленість їхніми справами, віра в їхні багатогранні здібності, здатність відчувати душу власної дитини і відгукуватись на її тривожні чи радісні сигнали. Недопустимим для відповідального батьківства є насильство над дітьми, що призводить до розвитку в них безсердечності і жорстокості, адже «фізичні покарання є насильством не тільки над тілом, але й над духом людини; ремінець робить нечутливою не тільки спину, але й серце, почуття» [3, с. 541].

3. Відповідальні батьки виявляють мудрість батьківської і материнської любові, гармонії доброти і суворості, ласки і вимогливості. В. Сухомлинський

наголошує, що там, де немає мудрості батьківської педагогіки, любов матері й батька калічить дітей, передусім це стосується таких різновидів батьківської любові, як любов замилювання, любов деспотична, любов відкупу [3, с. 542].

4. Відповідальне батьківство виявляється в єдності вимог батька і матері як вихователів. Глибокий знавець дитячої психології попереджував батьків, що їхня вимога стає «беззастережною для дитини тільки тоді, коли вона однастайна, тобто, коли мати і батько вимагають одне й те саме» [1, с. 151]. Водночас вимоги батьків повинні виявлятися насамперед не в заборонах, а, найперше, у спонуканні дитини до певних позитивних дій [1, с. 152]. В.Сухомлинський також вказував на важливість однакового підходу обох батьків щодо залучення дитини до праці як джерела внеску у бюджет сім'ї. Він підкреслював надзвичайну роль включення дитячої, підліткової, юнацької праці в економічне, матеріальне життя сім'ї, наполягав на тому, щоб така праця розглядалася матір'ю і батьком як святий обов'язок дітей.

5. Батьки мають бути надзвичайно уважними до внутрішнього світу дитини, здатними до невтручання в суто дитяче життя, пов'язане з іграми, дружбою, товаришуванням. Педагог попереджав, що «замкнутість, відчуженість дітей породжується, як правило, нетактовним втручанням дорослих у світ дитячого життя» [1, с. 153].

Не одне десятиріччя в закладі освіти, яким керував В.Сухомлинський, працювала школа для батьків, в якій з батьками проводилася просвітницька робота ще задовго до вступу їхніх дітей до школи. Також здійснювалася робота з батьками учнів різних класів, щоб запобігти помилкам батьків у сімейному вихованні, підвищити їхню виховну спроможність [1, с. 138-139].

В.Сухомлинський був глибоко переконаний, що підготовку особистості до шлюбу, до відповідального батьківства необхідно здійснювати ще з шкільних років, використовуючи різні форми та методи роботи з учнями, адже «формування моральної готовності до кохання, шлюбу, народження і виховання дітей, материнства і батьківства – це піклування школи про особисте щастя дитини» [2, с. 192].

Важливо брати до уваги позицію В. Сухомлинського, що готовність до відповідального батьківства нерозривно пов'язана із моральною готовністю, здатністю учнів «брати на себе труд відповідальності, тягар обов'язку за життя, здоров'я, душевний спокій, благополуччя інших людей» [2, с. 87]. Педагог стверджував, що формування моральної готовності до того, щоб стати чоловіком, дружиною, батьком, матір'ю є одним з найтонших і найважчих завдань виховання. Воно полягає, насамперед, в тому, щоб прищеплювати школярам переконання: найдорожче в житті – це людина, а найвища гідність, честь, доблесть – давати щастя іншій людині. Тому, «перш ніж відчути потяг до особи протилежної статі, людина повинна навчитися більше віддавати, ніж брати від інших, – віддавати тепло своєї душі, діставати від цього глибоке задоволення [1, с. 124].

Ідеї, думки, поради видатного педагога-гуманіста будуть, безперечно, цінними в процесі розроблення наукового методичного забезпечення

формування готовності старшокласників до відповідального батьківства та здійснення виховної роботи щодо залучення школярів до сімейних цінностей.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / підготовка тексту і вступна стаття В.Ф. Шморгуна. Київ : Рад. шк., 1978. 263 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 1. 654 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 2. 670 с.
4. Шахрай В. Формування готовності старшокласників до відповідального батьківства: основні поняття дослідження. *Інноватика у вихованні*, 2020. Вип. 11 (2). С. 48–55.